

Encyclopædica Britannica;

ELLER, ET ANTAL

FREMSTILLINGER

OM

de fkiønne og nyttige

V I D E N S K A B E R,

I HVILKE DISKURSER

diverse Phænomeners

BESKRIVELSER & FORKLARINGER gives

TILLIGE MED

adskillige befynderlige og færdeeles OBSERVATIONER, ^{o^a}
i Øst og Vest

ILLUSTREREDE MED XXV TIL DEELS COLOREREDE AFBILDNINGER.

Udgivne af en KREDS af DANNEQVINDER paa AMAGER.

I FORELØBIG EET VOLUMEN.

VOL. I.

HAFNIÆ.

Trykt for R. MÓSESDÓTTIR og J. LOUIS-JENSEN
Og folgt af FLORIAN GRAMMEL, i hans Tryk-Comptoir, Nialsgade.

MMVII

*Festskrift til
Britta Olrik Frederiksen
i anledning af hendes 60-årsdag
den 5. december 2007*

*ved
Florian Grammel, Jonna Louis-Jensen og Ragnheiður Mósedóttir*

Copyright © 2007 forfatterne

Første oplæg i fire eksemplarer 5. december 2007

Anden noget forbedrede elektroniske udgave 2007
http://nfi.ku.dk/publikationer/encyclopaedica_brittanica/

ISBN 978 87 992447 0 6

Sat med "Andron Corpus" af Florian Grammel

Første oplægs indbinding ved

Sille Bræmer Enke, Natasha Fazlić og Mette Jakobsen

EN POESIBOG FRA OMKRING 1725

MARITA AKHØJ NIELSEN

I 1684 skrev den danske poet Jens Steen Sehested et henrevet hyldestdigt til sin store samtidige digterkollega Dorothea Engelbretsdatter. Som det gælder de fleste værker fra den forarmede bohemes hånd, er originalen tabt og digtet bevaret i en række afskrifter. En af dem står at læse i et manuskript fra Fyns Stiftsbibliotek, m 86.1 Sa 57 Samling XLVII, som nu er indgået i Syddansk Universitetsbibliotek i Odense. Med sin brogede blanding af tekster giver den lille tykke oktav et ganske charmerende indblik i den litterære smag omkring år 1725, hvor det meste må være ført i pennen af en desværre unavngiven elsker af digtekunsten.

Efter sidetallet at dømme rangerer Tøger Reenberg højest på håndskriftets parnas. Hans digte fylder sammenlagt ca. 170 af de 400 beskrevne sider (s. 1–99, 194–97, 234–93 og 394–400). Allerforrest står hans poetik, “Ars poetica” (s. 1–45), og samme emne, digtekunsten selv, har “Poesiens Vanskeligheder” (s. 78–82) og “Forsamling paa *Parnasso*” (s. 235–43). Den sidste er, formentlig ved en lapsus, kommet til at fremstå som et værk af Kingo, der får tillagt et par vers som “Svar paa det Mode holdet paa *Parnasso* om danske *Poëter* til

A Bording af Tyge Reenberg” (s. 234), hvorefter hele den reenbergske recension over den hjemlige litteratur følger uden yderligere overskrift eller forfatterangivelse; heller ikke i det afsluttende alfabetiske forfatter- og anonymregister får Reenberg æren af digtet. Og så andre sider af forfatterskabet er repræsenteret i håndskriftet. Det indeholder nogle religiøse digte, bl. a. gendigtningen af bodssalmerne, og nogle alment moraliserende vers som “En Faders Markeds-Gave til hans Dotter” og de tolv versificerede fabler fra oversættelsen af John Vanbrugh’s komedie *Æsopus*. Resten af de godt og vel 40 Reenbergtekster er lejlighedsdigte fra årene omkring 1700, gennemgående med en munter, ofte selvironisk tone, blottet for frivolitet – drikke- og boleviser falder afgjort uden for manuskriptets pæne selskab.

En prominent placering får også Jacob Worm. Et afsnit på næsten hundrede sider (s. 297–391) er viet ham. Her står poetiske og prosaiske tekster mellem hinanden, ligesom satirer, supplikker og afskedsdigte veksler; afsnittets sidste tekst er det bevægende farvel til hustruen. Ikke alle tekster er forfattet af Worm, den endelige dom over digteren er kommet med, ligesom Kingos Simeidigt.

Målt efter omfang er Jakob Knudsen Schandrup nummer tre på popularitetsskalaen. Hans bidrag (s. 100–43 og 204) er muntre lejlighedsdigte, foruden den antikatolske satire “Lacrymæ crocodilinæ” og en enkelt supplik.

Håndskriftets tre yndlinge er alle knyttet til Nørrejylland, og mange af deres lejlighedsdigte oplives af en vis lokalkolorit. Det samme gælder de to norske forfattere, der præger håndskriftet, Petter Dass og Dorothea Engelbretsdatter. Dass-afsnittet (s. 144–74) indledes med digterens vurdering af Bording, men domineres i øvrigt af lejlighedsvers, gerne udvekslet med andre skribenter, bl. a. Oluf Han-

sen Nysted, hvis digt til Dass også bringes. Et lille afsnit er samlet om Griffenfeldts Munkholmendigt, og som afslutning bringes Peder Krogs ligvers over Dass. Af Dorothea Engelbretsdatter har håndskriftet (s. 174–94) udelukkende lejlighedsdigte, et par rettet til de kongelige, resten fortrinsvis til digtere som Sehested og Laurids Thura.

I håndskriftets lilleverden indtager Kingo en beskeden sidsteplads blandt den håndfuld poeter, der nyder den ære at have deres eget afsnit. Kun seks-syv sider er ofret på digterkongen, som repræsenteres af kortere lejlighedsdigte til majestæten eller hans nærmeste omgivelser. Placeret i afsnit med andre hovedforfattere, nemlig Dorothea Engelbretsdatter og Jacob Worm, står yderligere to Kingodigte, og den velturnerede petitesse om Ole Borchs blæresten ser ud til at være indskrevet et tilfældigt sted, hvor der var plads (s. 143, mellem Schandrup og Dass).

Uden for forfatterafsnittene står stort set kun lejlighedsvers, anonyme eller henført til en af tidens talrige småpoeter, der hver kun har et eller et par digte med. Håndskriftet har en klar præference for versdueller, også i disse blandede afsnit.

Selv om manuskriptet indeholder en del stof af tekstkritisk interesse for Worms og Kingos forfatterskaber, er det ikke udnyttet i de videnskabelige udgaver.¹ Bedre kendt har manuskriptet været i Nor-

¹ *Jacob Worms skrifter* I–III, v. Erik Sønderholm, 1968–71, og Thomas Kingo: *Samlede Skrifter* I–VII, 1939–74, v. Hans Brix, Paul Diderichsen, F. J. Billeskov Jansen, Kaj Bom, Erik Reitzel-Nielsen, Erik Sønderholm, Lone Fatum, Albert Fabritius og Nils Schiørring.

ge. I den tekstkritiske udgave af Petter Dass² omtales det som “hs. i Odense Stiftsbibliotek m 86. Sa 57” (II, s. 271), og det udnyttes ifølge udgavens tekstoplysninger til fire tekster (se II, s. 304, 307, 316 og 317), mens det forbigås i forbindelse med fem andre – uretmæssigt, forekommer det.³ Gennemført er til gengæld Kristen Valkners inddragelse af Odensehåndskriftet i Dorothea Engelbretsdatter-udgaven,⁴ hvis hovedtekst i flere tilfælde er hentet fra “Odense stiftsbibliotek (samling XLVII, M. 86.1 Sa 57)”, som manuskriptet benævnes (s. 532). Ingen af de norske udgaver indeholder håndskriftbeskrivelser.

Helt har danskerne dog ikke glemt poesibogen i Odense. I 1823 indgik et lille udvalg af dens tekster i K. L. Rahbeks månedsskrift *Læsning i blandede Æmner* (s. 521–31). Her kunne læseverdenen bl. a. møde håndskriftets eneste Sehestedtekst, hyldestdigtet til Dorothea Engelbretsdatter, efterfulgt af hendes svar på artighederne. De to tekster blev genoptrykt i den hidtil mest omfattende levnedsskildring af Sehested, en artikel af Aage Fasmer Blomberg (s. 41f).⁵ Begge steder præsenteres håndskriftet som “et Visemanuscript paa Stiftsbibl. i Odense” (Rahbek s. 521, jf. Blomberg s. 41). Det er en tem-

² Petter Dass: *Nordlands Trompet. Viser og Rim. Evangeliesangene*, v. Didrik Arup Seip, Oslo 1997 (1. udg. 1927–60).

³ “Confect efter Maaltid”, “Til Amptmand Lindenow”, “En Begiæring til Mad. Dorothe Engelbrets-Daatter”, “Tacksigelse for Bogen” og “Giensvar paa Ole Njysteds Skrifvelse”, i håndskriftet s. 152f, 154f, 162, 163f og 166–70, jf. udgavens tekst-kritiske oplysninger om digtene II, s. 277, 298f, 291f, 294 og 279.

⁴ Dorothe Engelbretsdatter: *Samlede Skrifter*, v. Kristen Valkner, Oslo 1999 (1. udg. 1955–56).

⁵ “Jens Steen Sehested. Digteren – officeren – godsejeren”, i: *Fynske Aarbøger*, Odense 1950, s. 1–79.

melig misvisende karakteristik – det er ikke mange viser eller overhovedet strofiske digte, håndskriftet kan opvise. Mere rammende er stiftsbibliotekets egen titel på håndskriftet, “Samling af gamle danske Lejlighedsvers” (indersiden af forpermen).⁶ Ganske vist falder en del af indholdet uden for genren lejlighedsdigtning, og for en strikt (men også anakronistisk) betragtning er der meget ikke-dansk, nemlig norsk stof. Ikke desto mindre er hovedsagen klar: Håndskriftets fokus er fornøjelige og dydige lejlighedsvers, gerne som led i poeternes udveksling af åndrigheder. Karakteristisk for denne hovedinteresse er Sehesteddigtet (s. 181), der her skal bringes som hyldest til en moderne viderefører af barokkens smukke tradition for lærde kvinder:

Sindets fornøjelige Tancker til den Edle, Kunstoplyste og dydfuldkomme *Matrone* Dorethea Engelbrets daatter. Min høytærede Byderinde.

Sonnet.

Ieg er som fra mig self i dybe tanchers dvale,
 Mit hiert' og Mund er rørt; ieg er som iche mig,
 O! dydfuldkomme Siæl ieg ærer ælsker dig,
 Og ønsker inderlig en gang med dig at tale,
 Siig Self Kun hvor, og naar? du har mig at befalle,
 Ieg stoler paa din Gunst, min pligt skal ytre sig,
 Din Kunst-opliuste Aand gjør dig udødelig.
 Men for din Røgtes Soel mit Skygge-Verch maa dale
 Ieg er, som fra mig self, du danske *Svada!* Du!
 Betvinger med din Konst mit hierte sind og hu.
 O! Krone for din slegt, O! Speil for alle Qvinder,

⁶ Samme titel i O. Johnsen: *Katalog over Fyens Stiftsbibliothek*, Odense 1902, sp. 377.

Ieg ærer, ælsker dig, din dyd den ædle Kunst
Og store Viidenskab, er det, som mig forbinder,
for lad min dristighed og slut mig i din Gunst.
Havn: d. 11. Novemb: 1684. I: Sehsted.